
Nabytki rękopiśmienne Muzeum Literatury.

Biuletyn Polonistyczny 27/3-4 (93-94), 124-130

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NABYTKI RĘKOPIŚMIENNE MUZEUM LITERATURY

Informacja niniejsza obejmuje nabytki rękopiśmienne w okresie ostatnich 5 lat (lipiec 1979 - lipiec 1984). Z konieczności więc notujemy tylko nabytki wybrane i to w dużym skrócie. Zaczynamy wyliczanie od rękopisów romantycznych:

- List Adama Mickiewicza do Zygmunta Krasieńskiego z 14 V 1844 r.
- Część korespondencji (123 listy) Augusta Cieszkowskiego, w której znalazło się m.in. 38 listów J.I. Kraszewskiego z lat 1863-1878, 38 listów Konstantego Gaszyńskiego z lat 1845-1866, 12 listów Bronisława Trentowskiego z lat 1848-1862, 21 listów Delfiny Potockiej i in.
- Konstanty Gaszyński: "Kontuszowe pogadanki" (część).
- Edmund Wasilewski: 13 wierszy z lat 1835-1838.
- Poemat Michała Chodźki "Człowiek wobec Boga i przyrody" (znany dotychczas z małego fragmentu) oraz okruchy dokumentów i korespondencji autora.
- Korespondencja Attilio Begeya (otrzymana od Mariny Bersano-Begey) obejmuje 170 listów Polaków z lat 1881-1926, wśród których jest 49 listów Wincentego Lutosławskiego, 45 listów Mariana i Marii Zdziechowskich, 9 listów Marii Konopnickiej i in. Wcześniej Muzeum otrzymało 248 listów Władysława Mickiewicza do Attilio Begeya.
- Rękopisy Jana Kasprowicza i Leopolda Staffa, ofiarowane przez Annę z Kasprowiczów Jarocką, obejmują: 12 listów Kasprowicza do żony Jadwigi oraz 27 listów do córek Anny i Janiny, tom wierszy Staffa "Gałąź kwitnąca" (wydanie fototypiczne tego rękopisu ogłosił T. Jodełka-Burzecki), młodzieńcze albumy córek Kasprowicza zawierające m.in. wpisane wiersze Staffa oraz 18 listów Staffa do Anny i Władysława Jarockich.

- Rękopisy Marii Komornickiej zawierają księgę wierszy z lat 1917-1919 zatytułowaną "W Grabowie podczas wojny, Księga poezji idyllicznej", różne pisma prozą z lat 1930-1946, ponadto 98 listów do matki z lat 1898-1918, 20 listów do siostry Anieli z lat 1945-1949 oraz różne pisma pomniejsze.

- Część archiwum Franciszka Rawity-Gawrońskiego nabywana od rodziny w latach 1977-1983 obejmuje 22 nrów inw. Wyróżnia się w niej przede wszystkim duży zespół korespondencji pisarza z lat 1883-1930 liczący 900 listów. Ujawnia on bardzo rozległe kontakty Gawrońskiego, głównie z kręgami historyków i dziennikarzy, choć są tu również listy pisarzy, np. Jana Kasprowicza, Antoniego Langego, Zygmunta Sarneckiego, Aleksandra Świętochowskiego i in. Jest także korespondencja jego żony - Antoniny (córki T.T. Jeża), licząca 237 listów z lat 1889-1939, korespondencja ich syna - językoznawcy Andrzeja Rawity-Gawrońskiego (154 listy), oraz korespondencja ich córki - Zofii Kozarynowej (104 listy). W korespondencji tej ostatniej uwagę zwraca zespół 43 listów Ignacego Matuszewskiego z lat 1909-1912. W nabytej części archiwum znalazły się także dokumenty rodzinne majątkowe, nieco artykułów i notatek Franciszka Rawity-Gawrońskiego oraz notatki i prace literackie jego żony.

- Archiwum literackie Józefa Jedlicza (właściwie Józefa Kapuścieńskiego), obejmujące 21 nrów inw., przejęto po śmierci córki pisarza - Marii Kapuścieńskiej, niegdyś kustosa Muzeum Mickiewicza. Archiwum to obejmuje kilkadziesiąt wierszy, z których większość miała ukazać się w zamierzonym, a nigdy nie wydany tomie "Tajemnice obrazu", kilka opowiadań, dramat jednoaktowy "Nędza" i fragmenty innych dramatów, tłumaczenie "Ptaków" Arystofanesa, a także tłumaczenia z Eurypidesa, Klabunda i Shawa, nieco publicystyki literackiej, wspomnienie o Żerom-

skim, ponadto 53 listy pisarza, jego korespondencję, a w niej listy Orkana, K. Tetmajera, Żeromskiego, Przybyszewskiego, Staffa i in., dokumenty osobiste i zbiór fotografii oraz wycinki prasowe (głównie z prasy lwowskiej) recenzji teatralnych Jedlicza i jego twórczości dotyczących.

- Zbiór rękopisów Stanisława Ignacego Witkiewicza powiększył się w ostatnich latach o "Niemyte dusze" (maszynopis z poprawkami autora, odnaleziony po edycji książkowej dokonanej na podstawie odpisu), artykuł "Druga odpowiedź recenzentom »Pragmatystów«", notatnik oraz 46 listów do Kazimierzy Żuławskiej.

- Archiwum Juliana Ejsmonda oraz jego rodziców Marii i Franciszka Ejsmondów, rozproszone w latach powojennych wśród rodziny i osób zaprzyjaźnionych, wpływa obecnie małymi fragmentami. W 1972 r. Muzeum Literatury nabyło 13 nrów inw., wśród których znalazły się wiersze, tłumaczenia oraz prace o tematyce łowieckiej Juliana Ejsmonda, nieco jego listów i korespondencji oraz korespondencji matki. W latach 1980 i 1984 Muzeum nabyło dalszych 17 nrów inw. rękopisów. Są tu Juliana Ejsmonda wiersze, bajki, wiersze dla dzieci i tłumaczenia, libretto do opery Juliusza Wertheima "Fata morgana" i materiały ukazujące stosunki z kompozytorem, ponadto dwa młodzieńcze, odręczne tomy: "Nocą" i "Profile zwierząt", wspomnienia Franciszka Ejsmonda oraz fragment korespondencji Marii i Franciszka Ejsmondów.

- Archiwum Karola Wiktora Zawodzińskiego znajduje się w Bibliotece Narodowej. Papiery później u rodziny odnalezione trafiły do Muzeum Literatury (11 nrów inw.). Wśród nich należy wymienić zespół 316 listów Zawodzińskiego do żony z lat 1921-1948, fragment korespondencji Zawodzińskiego, tekę dokumentów osobistych. Jest także 19 notatników pamiętnika prowadzonego z przerwami od czasów gimnazjalnych do końca życia (zawierających

notatki osobiste, wrażenia z lektur, wypiski z książek i szkice projektowanych prac) oraz ok. 100 młodzieńczych wierszy i nieco szkiców historycznoliterackich.

- Znaczna część dużego archiwum literackiego Jerzego Zawieyskiego trafiła do Muzeum Literatury w 1974 r. jako dar rodziny (66 nrów inw.). Jest w niej kilkanaście sztuk teatralnych (niektóre w paru redakcjach), utwory prozą m.in. "Korzenie", "Wawrzyny i cyprysy", obfita publicystyka, notatniki, korespondencja (ponad 700 listów), listy Zawieyskiego do rodziny (ponad 100) etc. Następnie duża część archiwum Zawieyskiego znalazła się w zbiorach Ossolineum (opisana w "Biuletynie Polonistycznym"). W 1981 r. zbiory Muzeum Literatury powiększyły się o kolejną część archiwum pisarza (22 nry inw.). Znalazło się tu 9 sztuk, głównie przedwojennych, m.in. "Powrót Przełęckiego", "Portret Łukasza", "Siostra Agnieszka", "Krąg nadziei", "Człowiek jest niepotrzebny", ale prócz tego jedna z ostatnich - "Gdy płoną lasy" (łącznie w Muzeum znajduje się 9 różnych tekstów tej sztuki), rękopis powieści "Konrad nie chce zejść ze sceny", powieści "Gdzie jesteś przyjacielu" i opowiadania "Prawdziwy koniec wielkiej wojny", nieco publicystyki, korespondencji (55), listów (42) oraz duży zespół fotografii pisarza.

- Archiwum Stanisława Piętaka przejmowane od żony poety w latach 1980-1983 zawiera 43 nry inw., które obejmują zdecydowaną większość jego dorobku twórczego. Archiwum ujawnia w pełni, widoczne już w lekturze, powracanie wątków i motywów, tworzenie paru wersji tego samego utworu, "przelewanie się" jednego utworu w inny - i to zarówno w poezji, prozie, jak i eseistyce wspomnieniowej. Poezja mieści się w 16 nrach inw. Są to zeszyty z okresu roku lub dwu, zawierające wiersze i nieco notatek,

wiersze na luźnych kartkach lub rękopisy całych tomów np. "Ziemia odpływa na zachód" i zbiorów "Lot dojrzałych dni" i "Zaklinalnia". Proza - to fragmenty powieści przedwojennych, 6 powieści powojennych, m.in. "Plama" i "Odmieniec", 35 opowiadań, a wśród powieści zaniechanych "Tryumfatorzy świata" i "Tkliwe dusze". Dramat reprezentuje "Bohater bez chorągwi" i II akt nieustalonej sztuki. Oprócz szkiców wspomnieniowych i autobiograficznych, które weszły do tomu "Portrety i zapiski", są inne wersje tychże oraz szkice pominięte, fragmenty dorywczo prowadzonego dziennika, dzienniki z podróży do Jugosławii, ZSRR, Paryża i Włoch oraz różne artykuły i recenzje. Korespondencja obejmuje 380 listów od różnych osób (m.in. Andrzejewskiego, Brzękowskiego, Gombrowicza, Iwaszkiewicza), 226 listów od rodziny i 24 listy samego poety.

- W archiwum Jana Brzechwy (26 nrów inw.) otrzymanym od żony pisarza można wyróżnić parę działów. Wśród wierszy uwagę zwracają 2 niewydane tomy z lat wojny: "Ballada o małej księżniczce" i "Na ulicy Słowiczej" (część wierszy drukowana później), poematy: "Opacz" (2 redakcje) i "Było to w Olszynie", ponadto rękopisy wierszy lirycznych, satyrycznych, bajek i wierszy dla dzieci oraz piosenek, a także tłumaczenia m.in. z Puszkina i "Kalevali". Kabaret i teatr reprezentują teksty kabaretowe przedwojenne, pisane pod pseudonimem Szer-Szeń, przedwojenne słuchowisko "Proces Żyrondystów", sporo słuchowisk radiowych i widowisk dla dzieci. Proza - to głównie powieść "Tryumf pana Kleksa" i "Opowiadania drastyczne". W obfitym dziale felietonów zgromadzono przede wszystkim rękopisy i maszynopisy tekstów nie publikowanych. Jest także tom występów publicznych oraz cykl wspomnień o przedwojennych kabaretach pt. "Obok lekkiej muzy". Korespondencja obejmuje ponad 400

listów z lat 1945-1966 do Brzechwy oraz kilkadziesiąt jego listów. Materiały biograficzne to m.in. teka dokumentów osobistych i dziennik pobytu w Montevideo w 1954 r.

- Zbiór rękopisów Jarosława Iwaszkiewicza powiększył się o 4 bruliony zawierające: cykl wierszy "Fontane di Roma", fragmenty przekładu "Albo-Albo" S. Kierkegaarda, 2 szkice z tomu "Petersburg", fragmenty szkiców z "Podróży do Polski" i wspomnienie "Tolek" (o Słonimskim). Ponadto znalazło się w Muzeum nieco szkiców Iwaszkiewicza m.in. przedmowa do "Korespondencji Fryderyka Chopina" i wypowiedź o "Lecie w Nohant" oraz wiele listów m.in. do Alicji Leonhard i Eugeniusza Szrojta. Listy Stanisława Balińskiego (17) i Kornela Makuszyńskiego (8) do Anny Jackowskiej oraz Jarosława Iwaszkiewicza do jej córki Ireny Fischerowej (8) zostały ofiarowane przez tę ostatnią.

- Muzeum Literatury nabyło także zespół 165 listów Kazimierzy Iłłakowiczówny do Marii Niklewicz z lat 1947-1981.

- Helena Teigová, znana czeska tłumaczka, ofiarowała część swej korespondencji z lat 1935-1977 obejmującą 380 listów od polskich pisarzy już nie żyjących, m.in. Andrzejewskiego (31), Gojawiczyńskiej (43), Kruczkowskiego (68), Gołubiewa (17), Borowskiego (7), Dąbrowskiej (12), Iwaszkiewicza (21), Nałkowskiej (8).

Na zakończenie pragniemy zasignalizować (odkładając opis do innej okazji), że Muzeum Literatury w 1983 r. zakończyło przejmowanie dużych archiwów literackich Ludwika H. Moratina i Władysława Sebyły. Archiwum Jerzego Andrzejewskiego oraz archiwum Jana Brzękowskiego (z ostatnich kilkunastu lat) będące dotąd depozytami - zostały przekazane do Muzeum na stałe. Muzeum Literatury przejmuje obecnie archiwa Benedykta Hertza,

Stefana Kiedrzyńskiego, Romana Kołonieckiego i Leona Gomolic-
kiego.

Opracowano w Dziale Rękopisów
Muzeum Literatury

NABYTKI RĘKOPIŚMIENNE W BIBLIOTECE IBL

Ostatnie osiem lat nie przyniosło Bibliotece IBL znaczących nabytków rękopiśmiennych. Pozyskiwane niemal wyłącznie w drodze darowizny, w większości objętościowo nieduże, dotyczą przeważnie osób i zjawisk literackich niepierwszoplanowych¹. Najbardziej wartościowy nabyttek tego czasu - duży zespół archiwalny firmy "Gebethner i Wolff" - został już omówiony wcześniej w "Biuletynie Polonistycznym"² i z tego względu w niniejszej informacji został pominięty.

Jedynym zakupem w omawianym okresie było 7 listów Jana Michalskiego do Zofii i Tadeusza Mikulskich z lat 1946-1949, zakupionych od adresatki. Poszerzają one wiedzę o powstaniu Fundacji J.J. Michalskich - zagadnieniu interesującym nas w szczególności sposób.

Od p. Marii Grabowieckiej otrzymaliśmy zespół materiałów dotyczących Kazimierzy Alberti (1898-1962), pisarki, która w okresie międzywojennym mieszkała na Śląsku i tam działała społecznie, zaś po II wojnie wyszła za mąż za literata Włocha Alfo Cocola i zamieszkała w Bari. Zespół ten zawiera: tekst sztuki "Wiosna w domu. Komedia w 4 aktach", która była wystawiona przez Teatr Polski w Poznaniu w 1937 r.; varia z lat 1926-1939, dotyczące twórczości i działalności kulturalno-oświatowej K. Alberti (wycinki prasowe, zaproszenia, listy); zbiór afi-